

TIL REGERINGEN

Nærværende diskussionsoplæg blev drøftet på Det Økonomiske Råds møde den 26. maj 1999. Det følgende resume af drøftelserne er delt op i tre afsnit. Det første omhandler konjunktursituationen og den generelle økonomiske politik, det andet vedrører ejerforhold, ledelse og effektivitet i danske virksomheder, og det tredje vedrører reformerne i Central- og Østeuropa samt EU's udvidelse mod øst.

Konjunktursituationen og den generelle økonomiske politik

Formandskabet indledte med at konstatere, at der er grundlag for forsigtig optimisme med hensyn til den internationale konjunktursituation. Der er ligeledes grund til at forvente, at den meget lave vækst i dansk økonomi bliver begrænset til 1999. Så snart væksten igen begynder at tage til, må løsningen af de underliggende problemer påbegyndes. Problemerne viser sig ved lønstigninger, som overstiger vore konkurrenters, ved tab af markedsandele og ved en for lav opsparing og heraf følgende betalingsbalanceunderskud på trods af lave investeringer. Dette er baggrunden for en anbefaling om at stramme finanspolitikken fra år 2000. Det er her vigtigt, at man går i gang med de reelle problemer. Det er ingen langsigtet løsning at lade skatteyderne kompensere for høje lønstigninger via skattnedsættelser til virksomhederne. Og incitamentet til øget opsparing skal være incitamentet til at øge den samlede opsparing, ikke til at flytte fra én opsparingsform til en anden. Derimod er det ikke primært et økonomisk, men et politisk spørgsmål at afgøre, om den øgede opsparing skal ske i offentligt eller privat regi.

Formanden for Dansk Arbejdsgiverforening fremførte indledningsvis, at de økonomiske prognoser samstemmende viser, at dansk økonomi er på vej ind i en lavkonjunktur. Han mente endda, at formandskabets skøn over væksten i industrieksporten de næste år er for optimistisk, når der tages hensyn til udviklingen i konkurrenceevnen og den underliggende vækst på eksportmarkederne. Han fandt det yderligere bekymrende, at formandskabet, til trods for den lave vækst, venter en forringet konkurrenceevne de kommende tre år. Lykkes det ikke at genoprette

konkurrenceevnen, er der alvorlig risiko for, at tilbageslaget bliver langvarigt. Formanden for DA var enig i, at parterne på arbejdsmarkedet har et væsentligt ansvar for udviklingen i konkurrenceevnen. En af de største opgaver for arbejdsgiverne de kommende år vil være at bidrage til, at stigningstakten i de aftalte lønomkostninger nedbringes mærkbart. Men også den del af lønomkostningerne, som skyldes skatter og afgifter, forværrer konkurrenceevnen og beskæftigelsen. Hvis arbejdsgiverne pålægges nye omkostninger til finansiering af voksen- og efteruddannelsesindsatsen, vil det virke mod hensigten. Det vil både føre til lavere uddannelsesomfang, højere omkostninger og faldende beskæftigelse. Formanden for DA fremhævede, at stigningen i den offentlige beskæftigelse i de seneste år har medvirket til at presse arbejdsmarkedet og dermed har reduceret den private beskæftigelse. Han understregede, at de dårligere udsigter for dansk økonomi ikke må blive en undskyldning for at slække på arbejdsmarkedspolitikken.

Formanden for Landsorganisationen mente, at formandskabets vurdering af konjunktursituationen er for pessimistisk. Der er en pæn vækst på vores eksportmarkeder. Han mente også, at vurderingen af investeringerne er for negativ, idet de vil blive stimuleret af den lave rente. Han var enig med formandskabet i, at skattelettelser til erhvervslivet ikke bidrager til at løse de underliggende problemer. Lettelser af grønne afgifter kan tilmed give dårligere miljø. Til gengæld drager formandskabet forhastede konklusioner om holdbarheden af de danske lønstigninger. Forskellen mellem den danske og udenlandske lønstigningstakt vil blive mindre de kommende år som følge af konjunktursituationen og arbejdsmarkedspolitikken. Formanden for LO var enig i, at et velfungerende arbejdsmarked er afgørende for, at ledigheden igen kan falde, og understregede vigtigheden af, at øget virksomhedsfinansiering af efteruddannelsen udformes hensigtsmæssigt. Risikoen er dels, at efteruddannelsesniveaue bliver for lavt, dels at det primært bliver kernearbejdskraften, som får glæde af efteruddannelsen. Han afsluttede med at fastslå, at der ikke er behov for stramminger af finanspolitikken af hensyn til konjunktursituationen.

Formandskabet understregede, at formålet med grønne afgifter og en finansieringsreform af efteruddannelsessystemet er at forbedre strukturerne i økonomien. Det er vigtigt ikke at lade konjunkturpolitiske hensyn forringe strukturerne i økonomien.

Formanden for Dansk Industri tilsluttede sig det overordnede billede af konjunktursituationen. Han var enig i, at den nuværende lønstigningstakt er uholdbart høj, og den vil føre til øget ledighed, medmindre strukturerne på arbejdsmarkedet forbedres. Han tilsluttede sig formandskabets vurdering af, at tabet af markedsandele primært skyldes konkurrenceevneudviklingen, og det er under alle omstændigheder forkert at antage, at Danmark kan vinde markedsandele, blot fordi presset på arbejdsmarkedet letter. Han fandt det overraskende, at formandskabet forventer, at tabet af markedsandele stort set ophører samtidigt med en fortsat forringelse af konkurrenceevnen. *Formanden for Dansk Industri* understregede, at regeringen bør lempe de produktionsskatter og afgifter, den har pålagt industrien igennem de seneste år. Han var enig i formandskabets vurdering af, at øget konkurrence på produktmarkederne kan mindske eksportvirksomhedernes omkostninger. Han kunne dog ikke tilslutte sig formandskabets anbefaling af fusionskontrol. Konkurrenceloven kan ikke omgås ved fusioner, da både konkurrencebegrænsende aftaler og misbrug af markedsdominans i forvejen er forbudt. Konkurrenceloven retter sig fornuftigt nok mod virksomhedernes adfærd, men ikke mod deres størrelse og organisering. Fusionskontrol risikerer at forhindre en nødvendig strukturalpasning af erhvervslivet.

Formandskabet svarede, at eksportudviklingen ikke tyder på, at dansk eksport genvinder markedsandele. I prognosen er forudsat et svagt fald også de kommende år. Den forventede eksportvækst skyldes alene markedsvækst. *Formandskabet* understregede, at fusionskontrol ikke er et forbud mod fusioner, men blot en kontrol af, at der fortsat er konkurrence.

Formanden for Finansrådet kunne ligeledes tilslutte sig det generelle billede af dansk økonomi. Forventningerne om lav vækst i det offentlige forbrug forekommer dog at være for optimistisk. Han var enig i, at der ikke er behov for kortsigtede konjunkturpolitiske indgreb. *Formanden for Finansrådet* tilsluttede sig formandskabets anbefaling af fortsatte strukturelle æn-

dringer på arbejdsmarkedet. En afskaffelse af orlovsordningerne vil føre til en mærkbar reduktion af presset på arbejdsmarkedet og dermed lavere lønstigninger. Han så det som helt afgørende for dansk økonomi, at opsparingen øges. En øget offentlig opsparing må imidlertid ikke ske via forhøjelser af skatte- og afgiftstrykket, men ved tiltag, der forbedrer økonomiens funktionsmåde, og som nedbringer de offentlige udgifter. Den private opsparing kan blandt andet øges ved ændringer af skattesystemet, herunder en lettelse og forenkling af kapitalindkomstbeskatningen. En mere gennemskuelig og reduceret aktieavancebeskatning vil føre til en mærkbar stigning i danskernes lyst til at investere frie midler i aktier. Det vil dels øge den private opsparing, dels forbedre kapitaltilførslen til erhvervslivet. Formanden for Finansrådet mente ikke, at en yderligere reduktion af rentefradragsretten på nuværende tidspunkt vil være hensigtsmæssig.

Formandskabet fremhævede, at det i høj grad er et politisk spørgsmål, hvorvidt opsparing skal være offentlig eller privat, og om højere offentlig opsparing skal tilvejebringes ved højere skatte- og afgiftstryk eller lavere offentlige udgifter.

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, var enig i betydningen af et velfungerende arbejdsmarked. Han understregede, at den aktive arbejdsmarkedspolitik adskiller sig fra tidligere tiders indkomstpolitik. Den aktive arbejdsmarkedspolitik forbedrer strukturen på arbejdsmarkedet, hvorved produktiviteten øges. Indkomstpolitikken havde en tendens til at fastlåse lønstrukturen.

Repræsentanten for Finansministeriet delte formandskabets opfattelse af, at dansk økonomi er på vej mod en periode med lavere vækst. Dansk økonomi har brug for en periode med lavere vækst, og udsigten til en klar vækstafdæmpning er derfor ikke et krisetegn, men et tilsigtet resultat af den førte økonomiske politik. Risikoen for dansk økonomi er ikke, at væksten bliver for lav, men derimod at den bliver for høj. Han tilsluttede sig formandskabets vurdering af, at der ikke er behov for akutte

indgreb. Repræsentanten for Finansministeriet var enig i, at lempelser af erhvervsbeskatningen med henblik på at styrke konkurrenceevnen ikke er en løsning. Lettelser af erhvervsbeskatningen vil trække i den forkerte retning, fordi der vil ske en forøgelse af lønstigningerne. Han fremhævede endvidere, at en fortsat styrkelse af konkurrencen på varemarkederne vil blive en vigtig opgave for den økonomiske politik de kommende år. Sådanne initiativer vil kunne bidrage til at dæmpe inflationen og nedbringe den strukturelle ledighed.

Nationalbankdirektøren bemærkede, at forventningerne til væksten i USA var opjusteret, og forventninger for Tyskland og Japan var nedjusteret i forhold til for et halvt år siden. Dette illustrerer usikkerheden i prognoserne. En særlig usikkerhed knytter sig til lageropbygningen i Danmark. Netop lageropbygning i 1998 kan begrunde nogle pæne betalingsbalancetal i 1. halvår 1999. *Nationalbankdirektøren* kunne tilslutte sig formandskabets synspunkt om, at lønstigningerne er uholdbart høje. Han var enig i behovet for lavere vækst og understregede behovet for en strammere finanspolitik de kommende år. *Nationalbankdirektøren* mente, at Danmarks tab af markedsandele bl.a. skal ses i sammenhæng med stigende eksport fra de nyindustrialiserede lande, men betvivlede formandskabets vurdering af, at en normalisering af kapacitetspresset i Danmark ikke kan føre til, at tabte markedsandele genvindes.

Formandskabet var enig i, at der knytter sig stor usikkerhed til lagerinvesteringerne og markedsandelene på eksportmarkederne.

Formanden for Håndværksrådet fandt formandskabets vurdering af væksten i 1999 for pessimistisk. Han tilsluttede sig behovet for en større offentlig opsparing. Der er således behov for en moderat stramning af den kommende finanslov. Den private opsparing kunne samtidig styrkes af frivillighedens vej, eksempelvis gennem præmieordninger. *Formanden for Håndværksrådet* understregede, at yderligere reduktioner af rentefradragsretten ikke kan anbefales. Der bør ikke være store politisk bestemte udsving i huspriserne. Han anbefalede, at regeringen overvejer mere langsigtede offentlige byggeaktiviteter for at undgå, at byggesektoren skal igennem en kriseperiode. Han fandt udviklingen i den danske eksport alarmerende. Det er

bekymrende, at det er de mindste virksomheder, der har tabt mest på eksportmarkederne. Han mente derfor, at eksportfremmesystemet bør tilrettelægges, så det bedre kan anvendes af de mindre virksomheder. Justeringer af systemet kan ske uden yderligere bevillinger. Han understregede, at også lavere politisk bestemte omkostninger kan og bør anvendes til at styrke eksporten. Han fandt det i den forbindelse uheldigt, at rejsegodtgørelsen er gjort mindre fordelagtig.

Formanden for Det Danske Handelskammer var enig i, at der ikke er aktuelle behov for indgreb. Han mente til gengæld ikke, at der er belæg for formandskabets påstand om manglende konkurrence på varemarkederne, og han fandt ikke, at der er belæg for at stramme konkurrenceloven. Formanden for Handelskammeret understregede, at virksomhedernes skatteforhold er vigtige i en åben økonomi, da de påvirker virksomhedernes lokalisering. Skattelettelser kan målrettes til eksporterhvervene, hvilket kan ske ved en genindførelse af de tidligere regler for rejsegodtgørelse. Han tilsluttede sig behovet for øget offentlig opsparing gennem reducerede udgifter. En oplagt måde at spare på uden serviceforringelser er udlicitering. Herved er det muligt at nedbringe de offentlige omkostninger og samtidig fremme private servicevirksomheder.

Præsidenten for Landbrugsraadet var uenig i formandskabets vurdering af, at skatte- og afgiftslempelser ikke bør anvendes til at styrke konkurrenceevnen. Han mente, at formandskabet undervurderer erhvervslivets evne til at udnytte de økonomiske rammebetingelser, når formandskabet fastslår, at en sænkning af erhvervslivets skatter og afgifter blot fører til større profitter og lønninger uden at gavne konkurrenceevnen.

Formandskabet replicerede, at højere skatter og afgifter er at sidestille med højere løn. Men skatter og afgifter udgør en meget mindre andel af de samlede omkostninger. Samtidig har eksempelvis grønne afgifter positive effekter på miljøet.

Repræsentanten for Miljø- og Energiministeriet var enig i formandskabets advarsel mod at sænke de grønne afgifter for at forbedre de danske virksomheders konkurrencemæssige position. Det adfærdsregulerende element gør det vigtigt at opretholde de grønne afgifter. De grønne afgifter kan føre til konkurrencemæssige og driftsøkonomiske fordele, som virksomhederne opnår ved konsekvent rationel anvendelse af råstoffer og energi, fremstilling af miljøvenlige produkter, reduktion af affald mv. Han tilsluttede sig formandskabets anbefaling af en yderligere anvendelse af grønne afgifter til at øge samfundets opsparing set i lyset af en udvikling med et stigende antal ældre. Han understregede behovet for at integrere miljøhensyn i den generelle økonomiske politik.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd var enig med formandskabet i, at der ikke er behov for akutte indgreb. Han konstaterede, at der er gennemført tre arbejdsmarkedsreformer, som har bidraget til et mere velfungerende arbejdsmarked. Det er vigtigt, at de får tid til at virke, og måske bør man nu se nærmere på prisdannelsen. Formanden for Erhvervsrådet mente, at der fortsat er behov for tiltag, som medvirker til at øge tilbagetrækningsalderen, eksempelvis via en egentlig seniorpolitik.

Formandskabet understregede behovet for at analysere både arbejdsmarkedet og varemarkedet nærmere. Formandskabet anerkendte de positive effekter af arbejdsmarkedsreformerne, men måtte konstatere, at de danske lønstigninger fortsat er højere end de udenlandske.

Repræsentanten for Økonomiministeriet fremhævede i sit skriftlige indlæg, at formandskabets konjunkturvurdering peger i samme retning som Økonomiministeriets. Han glædede sig endvidere over, at formandskabets anbefalinger til den økonomiske politik er på linie med regeringens annoncerede politik.

Formanden for Dansk Handel & Service understregede i sit skriftlige indlæg, at efteruddannelsesindsatsen bør målrettes til servicesektorens behov, da en større og større del af arbejdsstyrken er beskæftiget i denne sektor.

Formanden for Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd var i sit skriftlige indlæg enig med formandskabet i, at den økonomiske politik skal tage højde for de behov, man kan forvente vil opstå på længere sigt, men man bør ikke overse de åbenlyse behov, der allerede er på nuværende tidspunkt. Offentlige besparelser af grønthøstertypen er kortsigtede, fordi der herved ikke tages højde for forholdene på de enkelte områder. Der er dermed risiko for at skade den offentlige sektors produktion af velfærdsydelser, både på kort og lang sigt. Den offentligt finansierede del af efteruddannelsen bør ikke alene rette sig mod de ledige med højest ledighedsrisiko, men også understøtte indsatsen mod flaskehalse. Om efteruddannelsen skal finansieres offentligt eller privat bør afhænge af, om uddannelsen retter sig mod specifikke virksomhedsfunktioner eller har en bredere og mere almen karakter.

Formanden for Dansk Metal var i sine skriftlige kommentarer uenig i formandskabets anbefaling af, at den offentligt finansierede del af efteruddannelsen skal målrettes mod grupper med højest ledighedsrisiko, mens den resterende del af efteruddannelsen hovedsageligt bør finansieres af arbejdsmarkedets parter. Virksomhedsbetalt efteruddannelse af bl.a. faglærte medfører for lidt og for snæver uddannelse. Dansk Metal opfatter offentlige udgifter til efteruddannelse som en investering i konkurrenceevne, som alle i det danske samfund får fordel af.

Danske virksomheder: Ejere, styring og effektivitet

Formandskabet fremførte i de indledende bemærkninger, at man bør se på kilder til ineffektivitet og samfundsmæssigt spild, uanset om det er stive arbejdsmarkeder eller manglende konkurrence. Formandskabet har denne gang set på sammenhængen mellem virksomhedernes ejere, ledelse og effektivitet. Nogle af temaerne er, om fondsejede virksomheder uden direkte ejerinteresser eller store andelsselskaber med fjerne andelshavere bliver ineffektive kolosser. Generelt er det svært at belyse emnet empirisk. Der er dog ingen tvivl om, at et højere informationskrav til virksomhederne vil øge gennemsigtigheden, og at dette kan øge presset fra ejerne. Derved kan flere og bedre informationer sammen med en øget konkurrence være med til at øge effektiviteten.

Formanden for Landsorganisationen fandt, at det er til fordel for samfundet, at aktionærerne får det størst mulige afkast af deres investering. Det er dog en forudsætning, at virksomhederne tager hensyn til den gældende lovgivning og aftalerne på arbejdsmarkedet. Målet om størst muligt afkast er langsigtet, og en fokusering på hurtige og lette gevinster vil have negative konsekvenser for bl.a. investeringer. Han betonedede vigtigheden af et aktivt ejerskab og glædede sig over, at danske institutionelle investorer nu spiller en mere aktiv ejerrolle. En forudsætning for aktive ejere er, at rammerne er til stede, både hvad angår information og investorbekyttelse. Landsorganisationen støtter forslaget om kvartalsregnskaber for børsnoterede virksomheder og bedre oplysninger om lederlønninger. Derimod tvivlede han på, at mere lempelige investeringsregler for de institutionelle investorer vil resultere i et mere aktivt ejerskab. Han gik ikke ind for det såkaldt "frie pensionsvalg", hvor pensionsopsparerne frit kan placere deres opsparing, og det er tvivlsomt, om de institutionelle investorer bliver mere aktive ejere af den grund. Erfaringerne fra Lønmodtagernes Dyrtidsfond tyder endvidere på, at kun få af opsparerne er interesseret i muligheder for større valgfrihed. Virksomhederne skal i stedet under det nuværende system presses til at udvikle deres produkter og uddanne medarbejderne.

Formanden for Dansk Industri fremførte, at ejerkreds og ledelse er sammenfaldende i en lang række af de store og næsten alle de mindre og mellemstore virksomheder. Institutionelle investorer bør ikke gives mulighed for at udøve bestemmende indflydelse, hvis deres adfærd ikke er fuldt styret af markeds-hensyn. Han var enig i, at ejere bør have mulighed for at præge virksomhederne ved gennem fuldmagt at stemme pr. brev på generalforsamlingen. Derimod støttede han ikke, at informationskravene til virksomhederne bliver skærpet gennem et krav om kvartalsregnskaber.

Formanden for Finansrådet fremhævede, at det grundlæggende princip for aktionærer er, at de har indflydelse i forhold til deres ejerandele. Dette princip bør ikke fraviges, hvis dansk erhvervs-liv skal anvende virksomhedernes kapital effektivt. Desuden fandt han, at fri konkurrence på pensionsområdet vil kunne sikre et højt afkast til opsparerne.

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, fandt, at emnet er interessant, men at det ikke er ønskeligt, at der samtidig udgives analyser om samme emne fra både Finansministeriet og Det Økonomiske Råd. Han fremhævede, at det kan være et problem for en virksomhed at satse alene på ét produkt, da det giver en dårlig risikospredning. Samtidig advarede han om, at markedsstyrke på det indenlandske marked ikke automatisk giver en høj konkurrenceevne internationalt set.

Formandskabet svarede, at det kan være svært at undgå et sammenfald i udgivelsestidspunkter. Dertil kommer, at det kan være en fordel med flere samtidige, uafhængige analyser af den samme problemstilling.

Nationalbankdirektøren bemærkede i relation til aflønningen af ledelsen i virksomhederne, at en årsag til den udbredte anvendelse af aktieoptioner i USA er skattefordele. Han funderede i den anledning over, om en ledelse aflønnet med aktieoptioner ville blive mindre engageret, såfremt aktiekurserne generelt faldt.

Formanden for Håndværksrådet fremhævede, at der i håndværksvirksomheder typisk er sammenfald mellem ledelse og ejerskab uanset ejerformen. Det giver en interesse i indtjenings- evnen og en ansvarlighed over for medarbejderne, som i mange tilfælde overgår kravene i lovgivningen.

Formanden for Danske Andelsselskaber bemærkede til analysen af de meget store andelsselskaber, at beslutninger om fusion og samarbejde er taget af ejerne efter en demokratisk proces, hvor fordele og ulemper er afvejnet. Han fandt, at rapporten undervurderer andelshavernes evner til at følge selskabernes udvikling og ledelse. Andelshaverne vil sikre, at selskaberne forbliver konkurrencedygtige, da de er direkte afhængige af selskaberne. Han fandt, at andelsselskaberne i lang tid var blevet beskyldt for at rationalisere for lidt, og nu, hvor de rationaliserer, er dette tilsyneladende også et problem. Der er ikke dokumentation for mangel på konkurrence på det indenlandske marked, og samtidig har den danske fødevarerindustri en meget høj eksportandel. Desuden har detailhandlen opnået en stigende magt på markedet, hvilket i sig selv er en "garanti" for en konkurrencedygtig fødevarerindustri.

Formandskabet svarede, at analysen bygger på principielle overvejelser, og understregede, at andelshaverne bør følge selskaberne omhyggeligt.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd bemærkede, at fondsejede virksomheder i analysen mod forventning havde en egenkapitalforrentning svarende til sammenlignelige selskaber. Han opfordrede formandskabet til også at inddrage andre forhold i analysen, eksempelvis væksten i omsætningen.

Formandskabet replicerede, at det er svært at skelne effektive virksomheder fra mindre effektive, hvis sidstnævnte producerer til et marked med svagere konkurrence. Tolkningen af resultaterne er derfor langt fra ligetil.

Formanden for Dansk Handel & Service kommenterede i sit skriftlige indlæg til mødet de offentligt ejede virksomheder, som efter hans opfattelse har problemer med manglende effektivitet. Det øgede køb fra underleverandører i det private erhvervsliv bør kunne gennemføres også i den offentlige sektor.

Repræsentanten for de kommunale organisationer gik i sit skriftlige indlæg også ind for, at kommunerne i højere grad udbyder serviceopgaver på områder, hvor der er flere konkurrerende leverandører. Det gælder også på kerneområder som f.eks. børnepasning og ældrepleje. Han anerkendte, at der er et behov for øget gennemsækelighed omkring kommunale priser på gebyrfinansierede områder som renovation og spildevand. Endelig anbefalede han øget brug af resultatkontrakter på områder, hvor der ikke er tilstrækkelig konkurrence til en egentlig udlicitering.

Østeuropa, reformer og EU

Formandskabet bemærkede indledningsvis, at det er vigtigt for stabiliteten, at de nye markedsøkonomier i Central- og Østeuropa på den blidest mulige måde gennemløber den dramatiske omstilling fra planøkonomi til markedsøkonomi. Denne omstilling må vi lette både ved at stille krav til dem og ved at tilpasse vore egne systemer. Man kan stille det spørgsmål, om de krav om rent miljø, social sikkerhed, mindsteløn osv., vi stiller til de central- og østeuropæiske lande, er af hensyn til dem, eller om kravene snarere skal beskytte vor egen velstand mod konkurrence.

Formanden for Dansk Industri fremhævede, at det er vigtigt, at tempoet i udvidelsesforhandlingerne bliver opretholdt, da det vil betyde en forbedring af afsætnings-, investerings- og konkurrencevilkår for virksomhederne i det nuværende EU.

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, mente, at udviklingen i Central- og Østeuropa først og fremmest var interessant af politiske årsager, idet Danmarks eksport til de lande, som er behandlet i kapitlet, kun svarer til den danske eksport til Norge.

Formandskabet svarede, at Central- og Østeuropa er et potentielt vigtigt vækstområde for dansk eksport, og derfor skal man være varsom med at bagatellisere betydningen af den økonomiske udvikling i disse lande.

Nationalbankdirektøren påpegede, at det er for tidligt at tage stilling til, hvornår de central- og østeuropæiske lande skal indføre euroen. Kapitalkontrol kan være en god ide, men kræver, at administrationen af den er hæderlig. I øvrigt kan tilstedeværelsen af udenlandske banker være en fordel, fordi de kan tilføre landene finansielt know-how som f.eks. viden om kreditvurdering.

Formanden for Håndværksrådet delte formandskabets bekymring med hensyn til tempoet for omstillingen i forbindelse med tilpasningen til EU. Der er behov for at indlede reformer af EU's landbrugsordninger, og desuden bør strukturfondene målrettes mod de nye medlemmer.

Formanden for Det Danske Handelskammer påpegede, at på lang sigt vil en udvidelse af EU gavne den danske beskæftigelse, selvom det på kort sigt kan betyde tab af danske arbejdspladser.

Præsidenten for Landbrugsraadet fastslog, at der er basis for betydelig fremgang i den danske eksport ved en udvidelse af EU. Dansk landbrug støtter reformer af EU's landbrugspolitik, men advarede mod at renationalisere landbrugsstøtten, fordi forhandlingerne i WTO-regi dermed vil blive meget vanskelige.

Formandskabet svarede, at liberaliseringen på landbrugsområdet er vejen frem, og den meget begrænsede landbrugsstøtte, der herefter er behov for til f.eks. bjergbønder og arktiske bønder, er en national opgave.

En af de særligt sagkyndige, Niels Thygesen, fandt, at kapitlet vil være med til at forbedre den økonomiske debat. På punkter er vurderingen af udviklingen i de central- og østeuropæiske lande dog for negativ. For det første er det misvisende at sammenligne produktionsniveauet i dag med niveauet i 1989, hvor de relative priser var helt anderledes. For det andet er reformprocessen længere fremme end angivet i teksten, hvilket fremgår af tabellerne i kapitlet. Kritikken af EU både med hensyn til tempo og krav er velbegrundet. Specielt er der grund til at være kritisk over for Agenda 2000, der ikke indebærer en udvidelse af budgettet på trods af de store udfordringer, som EU står overfor. Overgang til euroen kan hurtigt komme på tale, idet problemer med høj inflation og betalingsbalanceunderskud måske løser sig selv pga. højere produktivitetsvækst. Som en forberedelse til euroen vil Tjekkiet, Polen og Ungarn kunne drage fordel af at indføre faste valutakurser over for euroen ved hjælp af "currency boards".

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd mente, at kapitlet er for hurtig til at afskrive Litauen i den næste gruppe af lande, som skal inviteres til at forhandle om optagelse.

Repræsentanten for Miljø- og Energiministeriet fandt, at kapitlet har en meget snæver økonomisk tankegang vedrørende miljøbetragtningerne. De uløste problemer med drikkevand, spildevand og affaldshåndtering giver, sammen med luftforureningen, anledning til ganske alvorlige sundheds- og miljøproblemer i de associerede lande og er dermed medvirkende til forringelse af den generelle levestandard. Endvidere kan de nævnte forureningstyper være grænseoverskridende. Dertil kommer, at hvis der ikke fra EU's side stilles miljøkrav, opnår landene en utilsigtet konkurrencefordel.

Formandskabet svarede, at manglende miljøhensyn i ansøgerlandene muligvis har en negativ indvirkning på deres økonomi, men det bør være op til landene selv at bestemme, hvordan de vil organisere sig. Det er meget problematisk, hvis der stilles miljøkrav til de nye medlemslande af konkurrencehensyn for at beskytte vores egen velstand.

Repræsentanten for Økonomiministeriet fremførte i sine skriftlige kommentarer, at der også i de nuværende medlemslande er betydelige forskelle i erhvervsstrukturene. De central- og østeuropæiske lande vil først blive optaget i ØMU'en, når de opfylder Traktatens konvergenskriterier, og de pågældende lande dermed er modne til at overgå til euroen. I øvrigt er det ikke på nuværende tidspunkt muligt at fastslå, at ansøgerlandene ikke vil få lange overgangsordninger.

København, den 1. juni 1999

Niels Kærgård Jørgen Birk Mortensen Peter Birch Sørensen